

ΤΑ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΩΣ ΑΝΑΒΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΖΩΗΣ

Υ Π Ο

Ἀρχιμ. ΝΑΥΚΡΑΤΟΥ ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗ

Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ἀνήκει, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν χορείαν τῶν κορυφαίων μυστικῶν θεολόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας¹. Ἡ θεολογία του, χαρακτηῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δογματικο-ἠθικοῦ καὶ ἀσκητικοῦ, ἐκπηγάζει ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς προγενεστέρας αὐτοῦ πατερικῆς παραδόσεως. Παρουσιάζει ἔντονον μυστικισμόν καὶ συγγενεῦει εἰς τοῦτο πρὸς τὴν διδασκαλίαν μεγάλων τινῶν διδασκάλων τῆς νήψεως καὶ τῆς θεωρίας, ὡς π.χ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου συγγραφέως τῆς Κλίμακος, Μάρκου τοῦ ἀσκητοῦ, Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ κ.ἄ.

Πέρα ὅμως τῆς θεωρητικῆς ταύτης σχέσεως πρὸς τὴν ὡς ἄνω παράδοσιν, παρουσιάζει αὐτὴ καὶ τι τὸ ἴδιον. Πρόκειται περὶ τῆς προσωπικῆς μυστικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀνδρός, τὴν ὁποίαν οὗτος, ἐν ἐντιθέσει πρὸς ἄλλους νηπτικούς συγγραφεῖς, ἐπανειλημμένως τολμᾷ νὰ ὁμολογήσῃ δι' ἑαυτὸν², πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συγκλονίζει ὁμολογουμένως τὸν ἀναγνώστην. Ὁμιλεῖ δηλαδὴ περὶ τῆς ξένης ἐκείνης καὶ θείας ἀλλοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἐπενεργοῦν ἐπ' αὐτοῦ ἡ χάρις καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ ἀπὸ κατόρθωσιν ἀρετῆς, καθαρότητα βίου, νῆψιν καὶ ἀδιάλειπτον προσευχῆν. Τὴν κατάστασιν ταύτην, ὡς γνωστόν, οἱ νηπτικοὶ θεολόγοι καλοῦν θέωσιν, ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν καὶ μέθεξιν.

1. Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου αὐτοῦ βλέπε: H. - G. Beck, Kirche und theologische Literatur im byzantinische Reich, (2. Auflage 1977), München, σσ. 585-586. — Δ. Σ. Μπαλανοῦ, Οἱ βυζαντινοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ 800 μέχρι τοῦ 1453, Ἀθήναι, σσ. 85-87. — Σημειοῦμεν ἀκόμη, ὅτι ἡ διαπραγμάτευσις τοῦ παρόντος θέματος ἐγένετο ἐπὶ τῆς βάσει τῶν κάτωθι ἔργων του: α') Κατηχήσεις 1-34, τῆς Σειρᾶς Sources Chrétiennes, vol. 96, 103 καὶ 104. β') Θεολογικά καὶ Ἠθικά, vol. 122 καὶ 129. γ') Τῶν θείων Ὑμνων οἱ ἔρωτες, I-LVIII, vol. 156, 174 καὶ 196. δ') Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρηβ', ἐν «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν», τόμ. Γ', ἐκδ. Ἀστῆρ, ἐν Ἀθήναις 1976, σσ. 237-270.

2. Βλπ. Ὑμνους: II, στ. 1-29. VIII, στ. 60-68. XI, στ. 17 κ. ἐ. XIII, στ. 1-10 καὶ 54 κ. ἐ. XVI, στ. 1-40. XXIV, στ. 230 κ. ἐ. XL, στ. 1 κ. ἐ. LI, 41 κ. ἐ.

Ἡ θεολογία, βεβαίως, τοῦ Νέου τούτου θεολόγου δὲν νοεῖται μόνον ὡς ἐμπειρική τις καὶ μυστική κατάληψις τοῦ Θεοῦ. Πρὶν ἢ φθάσῃ τις, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν πραγματικότητα ταύτην, καταρτίζεται πρῶτον διὰ τῆς εἰσαγωγικῆς θεολογίας, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν θεωρητικὴν κατανόησιν τῶν θείων ἀληθειῶν, τὴν πρώτην ταύτην δυνατότητα ἀναγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν χῶρον τῶν πνευματικῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσεών του. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν μύησιν ταύτην τοῦ ἀνθρώπου ὁμοῦ μετ' ἄλλων πολλῶν παραγόντων συμβάλλει μεγάλως αὐτὸ τοῦτο τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας³. Οὕτω, κατὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφέα, τὸ ἔργον τῆς θεολογίας εἶναι δυνατόν νὰ τύχῃ τῆς διακονίας καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων τῆς ὄρατῆς κτίσεως, τὰ ὁποῖα, καθ' ὃ ἔχῃ τῆς θείας παρουσίας εἰς τὸ ὄρατον τοῦτο σύμπαν, δύνανται νὰ διδάξουν τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ χρησιμεύσουν εἰς αὐτὸν ὡς ἄλλοι τινὲς ἀναβαθμοὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἀνυψώσεώς του. Πρόκειται περὶ τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα τυγχάνουν γνωστὰ καὶ ἀπαντοῦν εἰς τὰ ἔργα καὶ ἄλλων θεολόγων καὶ τὰ ὁποῖα ἐξετάζομεν ἐνταῦθα, ὑφ' ἣν ἔννοιαν φέρει ὁ ὅρος οὗτος εἰς τὰ σύγχρονά μας δογματικὰ ἐγχειρίδια καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας⁴.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην προσπαθοῦμεν νὰ διερευνήσωμεν τὴν θέσιν καὶ τὴν λειτουργικότητα αὐτῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς θεολογίας τοῦ ἱεροῦ Συμεών καὶ ἅμα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν συντόμῳ τὸν τρόπον δι' οὗ συντελεῖται (τῇ διακονίᾳ αὐτῶν) ἡ μετάβασις τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν θεωρητικῶν περὶ Θεοῦ γνώσεων τῆς εἰσαγωγικῆς λεγομένης θεολογίας εἰς τὴν μυστικὴν καὶ νηπτικὴν ἐμπειρίαν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας.

α'. Ὁ φυσικὸς διάκοσμος τῆς Θεολογίας Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου.

Δύο τινὰ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντυπωσιάζουν βαθύτατα τὸν μελετητὴν τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ τούτου πατρὸς, πρῶτον μὲν ἡ βαθεῖα μυστικὴ καὶ νηπτικὴ ἔκφρασις τῆς θεολογίας του, δεύτερον δὲ ὁ πλούσιος φυσικὸς διάκοσμος αὐτῆς. Πρόκειται περὶ τῶν κοσμολογικῶν δεδομένων τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν ἰδίᾳ εἰς τὰ λεγόμενα Ἠθικὰ καὶ τοὺς Ὑμνους του.

Εἶναι γεγονός, ὅτι τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας ἔκαμνε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἡμέτερον θεολόγον. Λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας ἀγωγιμότητος, τὴν ὁποίαν διαθέτουν τὰ κοσμολογικὰ ταῦτα στοιχεία πρὸς διδασκαλίαν, ὁ Συμεών

3. Ρωμ. 1,20. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίου αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης».

4. Βλπ. Χ. Θεοδωρίδου, Εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία, β' ἔκδοσις, Ἀθήνα 1955, σ. 294.

ἔχαμεν εὐρεΐαν χρῆσιν αὐτῶν ἐν τῇ θεολογίᾳ του καὶ ὑπεγράμμισεν ἰδιαζόντως τὸν ρόλον ἐκάστου ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος αἰσθάνεται πολλάκις δέος πρὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ σύμπαντος καὶ αὐτῆς τῆς ἁρμονίας τῶν οὐρανίων σωμάτων· ἄλλοτε ἄλλοτε ἀποθαυμάζει τὴν τερπνότητα τῆς γῆς καὶ τὰ κάλλη τῆς φύσεως. Ἐνίοτε τὸν συνεπαίρει τὸ θαῦμα τῆς κτίσεως καὶ τότε ἐκσπᾷ αὐθορμήτως εἰς ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ εἰς δοξολογίαν τοῦ κτίστου· «Δόξα, αἶνος, ὕμνος χάρις / τῷ τῆν κτίσιν ἐξ οὐκ ὄντων / εἰς τὸ εἶναι λόγῳ μόνῳ / καὶ θελήματι οἰκείῳ / ἅπασαν παραγαγόντι / Θεῷ πάντων...»⁵.

Χάρις εἰς τὴν χρῆσιν τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ Συμεῶν, ὁ Ὡν τῆς Γραφῆς καθίσταται ἔννοια περισσότερον προσιτῆ καὶ εὐληπτος (ὁ κτίστης τῆς γῆς, ὁ ποιητὴς τοῦ κόσμου, ὁ δημιουργὸς κ.ο.κ.). Αἱ συγγενικώτεροι πρὸς τὸ αἰσθητὸν περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου αὐταὶ ἐκφράσεις ἀπλοποιοῦν ἐν προκειμένῳ τὴν αὐστηρὰν γλῶσσαν τοῦ δόγματος τῆς δημιουργίας καὶ ὑπογραμμίζουν ἐν τινι μέτρῳ τὸν ἰδιαζόντα ρόλον τῆς λειτουργικότητός των ἐν τῷ ἔργῳ τῆς θεολογίας αὐτοῦ. Ἡ πρόκλησις, ὅμως, τὴν ὁποίαν αὐταὶ δημιουργοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποβλέπει εἰς τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ διὰ τῶν θαυμασιῶν τῆς δημιουργίας πρὸ τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου π.χ. νὰ ἀριθμῆσῃ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον, τὰς σταγόνας τοῦ ὕετοῦ καὶ τοὺς κόκκους τῆς ψάμμου, ἢ νὰ κατανοήσῃ τὰ μεγέθη καὶ τὰ κάλλη τῶν οὐρανίων σωμάτων, κάμνουν αὐτὸν ἄφ' ἑνὸς μὲν ν' ἀντιληφθῇ τὴν σμικρότητά του, ἄφ' ἑτέρου δὲ νὰ διακηρύξῃ τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ⁶.

Πέρα ὅμως τῶν τυχόν ἀνθρωπίνων ἐνίοτε καὶ αἰσθησιακῶν ἐν πολλοῖς τούτων καταστάσεων, ὁ σοφώτατος Συμεῶν ἀναζητεῖ τὴν κλίμακα τῶν ἐσωτερικῶν ἀναβάσεων τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ἀπλᾶ ὀνόματα τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ κτισμάτων (ἥλιος, ἀστέρες, σελήνη, θάλασσαί, ποταμοί, ὄρη κλπ.), αἱ εἰκόνες καὶ αἱ περιγραφαὶ τῆς φύσεως καὶ γενικῶς ἅπανα αὕτη ἢ φυσικὴ διακόσμησις τῆς θεολογίας του σκοπὸν ἔχουν πάντοτε νὰ φέρουν τὸν λόγον πρὸς ἠθικὴν τινα οἰκοδομήν, ἢ νὰ ἀποτελέσουν τὴν κατάλληλον πρόσβασιν εἰς θεολογικὰς ἀναπτύξεις καὶ πνευματικὰς ἐμβαθύνσεις. «Ἡ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως», γράφει, δὲν γίνεται ἐπειδὴ τοῦτο συνιστᾷ ἀπλῶς ἀπόδειξιν τινα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν «τῆς πίστεως», καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη, «εἰς ἀγάπην Θεοῦ ἄνεισιν»⁷. Καὶ αὕτη μόνον ἢ σκέψις τοῦ Συμεῶν εἶναι ἄρκετὴ διὰ νὰ κατανοήσῃ τίς τὴν ἀναγκαιότητα τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς θεολογίας καὶ τὴν προσφορὰν των

5. Ὑμνος XLIV, στ. 1-6. SC 196, σ. 70.

6. Ὑμνος XXI, στ. 122-135. SC 174, σ. 140.

7. Θεολογικὸς Α', στ. 194-200. SC 122, σ. 110.

εἰς τὸν ἄνθρωπον. "Ὅταν ὁ ἄνθρωπος κατανοήσῃ ὅτι «Ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς πάντα πεποιήκει»⁸, τότε φθάνει νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀκόρεστον πρὸς αὐτὸν ἀγάπην. Ἡ αἰσθητικὴ τῆς ἀγάπης ταύτης ἔχει δύναμιν πυρὸς καὶ καταβόσκει τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ὡς ἡ φλόξ τὸν ξηρὸν χόρτον. Ἡ πραγματικότης αὐτῆ μᾶς ὑπενθυμίζει ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ διαστάσει τὸ ἄλλο γεγονός, καθ' ὃ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀθλητῆς τῆς ἐρήμου, καὶ καθ' ὁμοιότητα αὐτοῦ καὶ ἄπειροι ἄλλοι μοναχοί, ὁ ὄντως μέγας καὶ τὸν βίον καὶ τὴν σοφίαν Ἀντώνιος, συνήθιζε πολλάκις νὰ ἐξαντλῇ τὴν ἄπασαν αὐτοῦ πρὸς φιλοσοφίαν ἐπιθυμίαν τε καὶ ἔφεισιν εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἀγράφου βιβλίου («τῆς φύσεως»⁹).

Ἡ θεολογία τοῦ ἱεροῦ Συμεών κάμνει πολλὰς πράγματι ἀναφορὰς εἰς τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας. Τοῦτο συμβαίνει, ὅμως, ἐπειδὴ οὗτος ἀναζητεῖ ἐν τῇ ὁρατῇ ταύτῃ κτίσει ἴχνη τῆς θείας παρουσίας. Ὁ Θεός, γράφει, «τάξει καὶ καταστάσει εὐκόσμω τὴν κτίσιν ἐδημιούργησεν»¹⁰. ἔθεσε τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων¹¹. ἐν τῇ παλάμῃ αὐτοῦ κρατεῖ τὰ σύμπαντα¹², «καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κλονεῖται πᾶσα ἡ κτίσις»¹³. αὐτὸς ὅλος εὐρίσκεται ἐν πάσῃ κτίσει καὶ ὅλος πάλιν ἐκτὸς τῆς κτίσεως¹⁴. Ὁ Θεὸς οὗτος, ὁ οὐσία κεκρυμμένος ἐκ τῆς φύσεως, ὁρᾷ τὰ πάντα¹⁵.

Ἄλλη τις ἰδιοτυπία τοῦ συγγραφέως τούτου τυγχάνει ὁπωσδήποτε ἡ ἐπιθυμία του νὰ συνδέσῃ πολλάκις καὶ νὰ ὑπογραμμίσῃ οὐχὶ μόνον τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως πρὸς αὐτόν. Ὁ πρῶτος Ἀδάμ ὀρίζεται ἐξ ἀρχῆς κύριος καὶ βασιλεὺς αὐτῆς, αὕτη δὲ ἔχει τὴν ἐντολήν νὰ ὑποτάσσῃται εἰς αὐτόν. Τὸ προνόμιόν της εἶναι ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο ὁ αἰώνιος ἀχώριστος συνοδοιπόρος αὐτοῦ καὶ κατακτητῆς του. Τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πτώσιν του¹⁶, μετέχει διὰ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Θεοανθρώπου εἰς τὸ ἔργον τῆς λυτρώσεώς του¹⁷, συμπάσχει μετὰ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν σταύρωσιν¹⁸, καὶ μετὰ τὴν τελικὴν κρίσιν θὰ γίνῃ τὸ ἀφάρτων χωρίον, τὸ ὁποῖον θὰ δεχθῇ τὸν ἄνευ φθορᾶς πλεον ἄνθρωπον¹⁹. Πάντα

8. Κατήχησις XIX, στ. 108-109. SC 104, σ. 322.

9. Εὐαγγελίου, Λόγος πρακτικὸς, κεφ. 92. SC 171, σ. 694.

10. Ἡθικὸς Α', κ. α', στ. 116-118. SC 122, σ. 180.

11. Κατήχησις XXV, στ. 202-207. SC 133, σ. 346.

12. Ὑμνος XXXVIII, στ. 5. SC 174, σ. 466 καὶ Ὑμνος XXX, στ. 167-168. SC 174, σ. 466.

13. Ὑμνος XV, στ. 10. SC 156, σ. 276.

14. Ὑμνος XV, στ. 64 κ. ἐ. SC 156, σ. 282 καὶ Ὑμνος LIII, στ. 73-89. SC 196, στ. 216-218.

15. Ὑμνος VIII, στ. 1 κ.ἐ. SC 156, σ. 214.

16. Ἡθικὸς Α', κ. β', στ. 60-77. SC 122, σσ. 188-190.

17. Ὑμνος XXXIV, στ. 1-4. SC 174, σ. 426.

18. Ὑμνος XXXVI, στ. 37-40. SC 174, σ. 452.

19. Ἡθικὸς Α', κ. 3, στ. 120-129. SC 122, σ. 204.

τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀνεξαίρετως «ὁ τεχνήτης Θεοῦ Λόγος» προδιετύπωσε μυστικῶς εἰς τὸν ἀπέραντον τοῦτον πίνακα τῆς θείας δημιουργίας²⁰. Ἐκστατικός σχεδὸν πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης ἀναφωνεῖ μετ' ἐκπλήξεως· «ἀναβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω καὶ κατανοήσατε, ποῖα ἔργα καὶ ὅσα ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς πάντα πεποίηκεν»²¹.

Διὰ τὸν θεοφόρον τοῦτον ἄνδρα δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἐκδήλωσις εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεὸν μόνον δι' ἑνὸς αἴνου ἢ μιᾶς δοξολογίας διὰ τὰς πρὸς τὸν ἄνθρωπον εὐεργεσίας του. Πέρα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δοξολογίας θέλει νὰ καταστῇ κήρυξ τοῦ θείου μεγαλείου καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος του. «Εἰ γὰρ τὸ κτίσμα τὸν κτίστην καταμάθῃ, γράφει, καὶ οἶός ἐστιν ὄλον κατανοήσῃ καὶ εἰπεῖν λόγῳ καὶ γράφαι ἐξισχύσῃ, γέγονε τοῦ κτίστου τὸ ἔργον κρεῖσσον»²². Διὰ τῆς παραθέσεως δὲ τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων εἰς τὰ ἔργα του ἀποπειρᾶται ἀσφαλῶς νὰ συνθέσῃ οὗτος τὸ ἴδιον αὐτοῦ δοξαστικὸν εἰς τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ.

Τέλος, θεωρεῖ ἀπαραίτητον αἰτιολογίαν τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. «Τίς ἐκεῖνον μὴ γινώσκων / λογικὸς εἰπεῖν τολμήσει, / ὅτι ἔστιν;»²³ Καὶ μετὰ τοῦτο, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀναγκαστικὴν πρὸς ἐκεῖνον δυνατότητα τῶν θαυμασίων τῆς δημιουργίας ἐρωτᾷ· «τίς δὲ τὸν κτίστην γνῶσεται, πρὶν ἢ τὴν κτίσιν ἴδοι;»²⁴ Τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἔχων ὑπ' ὄψει πράξει τε καὶ θεωρίᾳ, λόγῳ καὶ γραφίδι ἔκαμε πλουσίαν χρῆσιν τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων εἰς τὰ ἔργα του διὰ τῆς μεθόδου, βεβαίως, τὴν ὁποίαν οὗτος ἠκολούθησε.

β'. Ἡ ἀδυναμία τῆς «ἔξω γνώσεως» νὰ διερευνηθῇ καὶ κατανοήσῃ τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας.

Ἡ θύραθεν φιλοσοφικὴ καὶ λοιπὴ κατὰ κόσμον παιδεία, ἡ ὁποία ἐκόσμησε πολλοὺς ἄλλους μύστας τῆς ἐκκλησίας, οὐδέποτε ὑπῆρξε πνευματικὴ κατάκτησις τοῦ μεγάλου τοῦτου θεολόγου. Εἰς τὴν ἰδικὴν του θεολογίαν τὸν βασικὸν ρόλον ἔπαιξεν ἡ προσωπικὴ πνευματικὴ ἐμπειρία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ πράξιν καὶ θεωρίαν μοναχικῆς του ζωῆς.

Γεννηθεὶς τὸ 949 ἐν Παφλαγονίᾳ, ἔζησεν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα εἶχε τὴν δυνατότητα μεταλήψεως καὶ ἀνωτέρας παιδείας. Νεώτατος, ὅμως, ἀποταξάμενος τῷ βίῳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν διαβόητον μονὴν τῶν

20. Ἡθικός Δ', στ. 794-805. SC 129, σσ. 64-66.

21. Κατήχησις XIX, στ. 107-109. SC 104, σ. 322.

22. Ὑμνος XXI, στ. 114-117. SC 174, σσ. 138-140.

23. Ὑμνος XXIII, στ. 536-538. SC 174, σ. 224.

24. Ὑμνος XXXII, στ. 42. SC 174, σ. 404.

Στουδίου²⁵, ἀργότερον δὲ ἐμόνασε καὶ ἐν τῇ αὐτόθι σεβασμῆ μόνῃ τοῦ ἁγίου Μάμαντος, τῆς ὁποίας μάλιστα ἐχρημάτισε καὶ ἡγούμενος. Ἐπὶ τῆς προσωπικότητός του φαίνεται ὅτι ἐναπέθεσαν ζωηρὰν τὴν σφραγίδα τὸσον ἢ πνευματικότης τῶν Στουδιτῶν, ὅσον ἐπίσης καὶ ἡ ἀγιότης τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς Συμεῶν τοῦ Εὐλαβοῦς.

Νεώτατος λοιπὸν ὁ Συμεὼν «τὴν ἐξωθεν ἀπεσεύσατο παιδείαν»²⁶, ὡς μᾶς βεβαίῳ ὁ μαθητὴς του Νικήτας ὁ Στηθάτος. Τὸ κενὸν τοῦτο ὅμως συνεπλήρωσε διὰ τῆς προσωπικῆς του μελέτης. Διὰ τῆς ἀσκήσεως, τῆς ἀδιαλείπτου νοερᾶς προσευχῆς καὶ τῆς δεξιᾶς χειραγωγίας τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς ἐνωρὶς ἐφθασεν οὗτος εἰς μέτρα ἀρετῆς καὶ τελειότητος καὶ ἔτυχε τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἔλλειψις τῆς κατὰ κόσμον σοφίας οὐδόλως τὸν ἠμπόδισεν, ὥστε ν' ἀποβῆ ἄριστος θεολόγος καὶ διακεκριμένος συγγραφεύς. Δικαίως ἡ ἐκκλησία τὸν ὠνόμασε Νέον Θεολόγον, τάξασα τοῦτον μετὰ τοῦ Ἡγαπημένου μαθητοῦ, τοῦ ὄντως ὑψιπέτου ἀετοῦ τῆς θεολογίας, καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Ἀναχθεὶς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πνευματικῆς τελειότητος, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θεολογικῶν ζητημάτων οὐχὶ διὰ τῆς χειραγωγίας τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς λεγομένης ἔξω παιδείας, ἀλλὰ διὰ τῶν μεθόδων τῆς μοναστικῆς πνευματικότητος. Οὕτω, προσεπάθησε νὰ φθάσῃ εἰς θεοπτικὰν διὰ τῆς γνωστῆς θεωρίας καὶ τῆς νηπτικῆς ζωῆς. Ἐχων ὁ ἴδιος τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διεπίστωσε καὶ κατ' ἀκολουθίαν διεκήρυξεν, ὅτι «οἱ ἔχοντες διδάσκαλον τὸ Πνεῦμα, μάθησιν οὐ χρήζουσιν ἐκ τῶν ἀνθρώπων»²⁷. Ἡ γνῶσις καὶ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν διερευνήσιν τῶν νόμων καὶ τῶν φαινομένων τοῦ φυσικοῦ κόσμου, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν πνευματικῶν καταστάσεων. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον καὶ δὲν ἀσχολεῖται οὗτος μὲ τὴν ἐξέτασιν φιλοσοφικῶν ἢ ἀστρονομικῶν ζητημάτων, ἀναφερομένων εἰς τὰ γεγονότα τοῦ σύμπαντος. Κατ' αὐτόν, διὰ νὰ προσεγγίσῃ καὶ διερευνήσῃ τις τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας ἔχει ἀνάγκη ἄλλης μεθόδου. «Πᾶς δοκῆσει φρονῶν, γράφει, ἐκ μαθηματικῆς ὡν ἐπιστήμης, εἰς μυστήρια Θεοῦ παρακύψαι καὶ ἰδεῖν οὐκ ἀξιωθήσεται ποτε, ἕως ἂν ταπεινωθῆναι πρῶτον θελήσῃ καὶ μικρὸς γένηται, σὺν τῇ οἰήσῃ καὶ ἦν κέκτηται γνῶσιν ἀποβαλὼν. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν καὶ σοφοῖς τὰ θεῖα ἐν ἀδιστακτῷ πίστει

25. Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς ταύτης βλπ. R. J a n i n, La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin, tome III, Les églises et les monastères, 2ème édit., Paris 1969, σ. 430 κ.έ.· περὶ δὲ τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος, αὐτόθι, σ. 314 κ.έ.

26. Ν ι κ ή τ α Σ τ η θ ά τ ο υ, Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, κ. 2. Ἐν Δ. Ζ α κ ο θ η ν ο ῦ. Βυζαντινὰ Κείμενα, Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἄετοῦ», Ἀθήναι 1957, σ. 92. Βλπ. καὶ Β. Τ α τ ά κ η, Ἡ βυζαντινὴ φιλοσοφία, μετάφρ. Ε. Κ α λ π ο ρ τ ζ ῆ, Σειρὰ «Βιβλιοθήκη Γεν. Παιδείας» 5, Ἀθήνα 1977, σ. 142. Βλπ. καὶ σ. 298.

27. Ὑμνος XXI, στ. 102-103. SC 174, σ. 138.

ἀκολουθῶν καὶ ἀπὸ τούτων χειραγωγούμενος, συνεισέρχεται μετ' αὐτῶν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ. Καὶ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ὀδηγούμενός τε καὶ φωτιζόμενος, ὁρᾷ καὶ διδάσκεται, ἅπερ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἰδεῖν καὶ μαθεῖν ποτε δύναται. Καὶ τμηκαῦτα γίνεται Θεοῦ διδακτός»²⁸. Ἡ ταπεινωσις, ἡ κατὰ Θεὸν μωρία, ἡ ἀποβολὴ τῆς οἰήσεως καὶ τῆς ἐπηρμένης γνώσεως τυγχάνουν γνωρίσματα τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς. Ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν καθοδήγησιν τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ τὸ ἐφόδιον τοῦ θείου φωτισμοῦ ἀποτελοῦν ἐπίσης ἀναγκαιότητα ἐν προκειμένῳ. Ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἀνάγκη τῆς γνώσεως· ἡ θεογνωσία, τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ἐντάῃθα, ὅτι ὁ Συμεὼν δὲν διακατέχεται ἐκ τινος ἔχθρας ἢ ἀπεχθείας ἐναντι τῆς κατὰ κόσμον γνώσεως, οὔτε διὰ τῶν δηλώσεών του τούτων ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν ἐξουθενώσῃ. Τὴν ἐπιτιμᾷ ἀπλῶς ὅταν αὕτη προσπαθῇ νὰ διερευνήσῃ ὑπερβατικὰς καταστάσεις ἄνευ τῆς ἄνωθεν χειραγωγίας. «Καταισχύνητι, γράφει σχετικῶς, τῶν σοφῶν· ἡ σοφία, / ἡ τῆς ὄντως γνώσεως ἐστερημένη»²⁹. Δὲν συγχωρεῖ ἐπομένως εἰς τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμὸν νὰ ἐπιχειρῇ οὗτος ἄνοδον εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ὑπερφυσικοῦ ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ θείου φωτισμοῦ.

Τοποθετῶν ὅμως ἐντὸς τοιούτων πλαισίων τὰς σχέσεις τῆς κατὰ κόσμον σοφίας καὶ τῆς κατὰ Θεὸν γνώσεως, ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπογραμμίσῃ κυρίως τὴν παντελεῖ ἄδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανοήσῃ τὸν Θεὸν «γνωστικῶς»³⁰. Διότι ὁ Θεὸς τυγχάνει «ἀληθῶς ἀπρόσιτος τοῖς ποιήμασι πᾶσι», καὶ «ἄληπτος πάσῃ φύσει»³¹. Καὶ αὐταὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ, αἱ ἀγγελικαὶ τάξεις, «κατὰ χάριν βλέπουσι καὶ νοοῦσιν»³² αὐτόν. Οὕτω, τὸ χάσμα τοῦτο γεφυρώνει ἡ θεολογία διὰ τῆς νοητῆς κλίμακος τὴν ὁποῖαν ἐφαπτοῖ μεταξὺ τῶν κτισμάτων καὶ τοῦ κτίστου καὶ διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας ἐπιτυγχάνει τὴν μόνην δυνατὴν κατάληψιν τοῦ Θεοῦ.

γ'. Ἡ διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς νηπτικῆς ἐμπειρίας κατὰληψις τοῦ Θεοῦ.

*Ποίαν ὁδὸν ὀδεύσοιμι, ποίαν ἐκκλίνω τρίβον,
ποίαν ἀνέλθω κλίμακα, ποίαν εἰσέλθω πύλην
ἢ πῶς ἀνοίξω θύραν δὲ καὶ ποίου κουβουκλίον;
ἽΟποίας δὲ καὶ ποταπῆς ἔνδον οἰκίας εὗρω*

28. Κεφάλαια Πρακτικὰ καὶ Θεολογικά, κ. ρδ', ἐν «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν», τόμ. Γ', Ἀθήναι 1976, σ. 256.

29. Ὑμνος ΙΧ, στ. 44-45. SC 156, σ. 228.

30. Ὑμνος XXXV, στ. 11-12. SC 174, 440. Πρβλ. καὶ τὸ Ἰωάν. 1,18.

31. Ὑμνος XIII, στ. 36, καὶ 42. SC 156, σσ. 258 καὶ 260.

32. Ὑμνος II, στ. 98. SC 156, σ. 184.

τὸν ἐν χειρὶ τὰ σύμπαντα καὶ παλάμη κρατοῦντα;
 Ὅρος εἰς ποῖον ἀναβῶ, ἐκ ποῖου τε τοῦ μέρους
 καὶ ποῖον ἄρα σπήλαιον ἐκεῖσε ψηλαφήσω,
 ἢ ποῖον ἔλος διελθὼν τὸν πανταχοῦ παρόντα
 καὶ ἄληπτον τυγχάνοντα ἀόρατόν τε ὄντα
 τοῦ κατιδεῖν ἀξιωθῶ καὶ κατασχεῖν, ὁ τάλας;
 Εἰς ποῖον ἄδην καταβῶ, εἰς οὐρανὸν δὲ ποῖον
 ἀνέλθω καὶ εἰς ἔσχατα ποίας θαλάσσης ἄρα
 γενόμενος εὐρήσασμαι τὸν ἀπρόσιτον πάντη,
 τὸν πάμπαν ἀπερίγραπτον, ἀψηλάφητον ὄλον,
 τὸν ἄυλον ἐν ὑλικοῖς, τὸν κτίστην ἐν τῇ κτίσει,
 τὸν ἀφθαρτον ἐν τοῖς φθαρτοῖς, εἰπέ μοι, πῶς εὐρήσω;
 Πῶς δ' ἔξω κόσμον γένωμαι, ὁ τυγχάνων ἐν κόσμῳ,
 πῶς τῷ ἄλλῳ συναφθῶ, ὁ συνημμένος ἔλῃ;
 Πῶς τῷ ἀφθάρτῳ συμπλακῶ, φθαρτὸς ὄλος ὑπάρχων,
 ὁ ἐν θανάτῳ τῇ ζωῇ πῶς ὄλως πλησιάσω,
 τῷ ἀθανάτῳ ὁ νεκρὸς πῶς ἄρα προσπελάσω;³³

Ἴδου τὸ πρόβλημα. Τὸ ὅμοιον διὰ τοῦ ὁμοίου θεραπεύεται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τοῦ ἀνομοίου, ἢ τοῦ ἀντιθέτου³⁴. Τοῦτο τὸ κατανοεῖ πλήρως ἡ φιλοσοφία καὶ πάντα τὰ ἐρωτήματα καὶ διλήμματα τῶν ἀνωτέρω στίχων ἀποτελοῦν κυρίως τὴν ἰδικὴν τῆς ἀπορίας καὶ ἐκφράζουν τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ συμβατικότητα. Τὰ πράγματα ὅμως ἔχουν ἄλλως διὰ τὸν μέγαν τοῦτο θεολόγον.

Κατ' ἀρχήν, ὑπάρχει λύσις τοῦ προβλήματος. Ἐὰν ὁ Θεὸς μένει «ἀόρατος τοῖς πᾶσι»; τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οὗτος εἶναι «ἀκαλλῆς», ἢ τι τοιοῦτον, ἀλλ' ἐπειδὴ «ἄξιος τῆς θεότητός του οὐδεὶς εὐρέθη»³⁵. Τοῦτο δὲ τὸ «ἄξιος» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν γινῶσιν καὶ τὴν κατ' ἄνθρωπον σοφίαν, ἀλλ' εἰς τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειτα, ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐννοήσῃ τὸν Θεὸν «γνωστικῶς» τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸ γεγονός τῆς μετ' αὐτοῦ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς νηπτικῆς ζωῆς.

Τὰ πυξία τῆς κτίσεως διαθέτουν τὴν ἰδικὴν των γλῶσσαν. Κατανοεῖ ἐπομένως τὰ μηνύματά των ἐκεῖνος ὁποῖος δύναται νὰ τὰ ἀναγνώσῃ.

Ἴδε οὐρανόν, γράφει, ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα,
 βλέπον εἰς τὴν γῆν, τὴν μητέρα καὶ τάφον

33. Ὑμνος XXXVIII, στ. 1-16. SC 174, σ. 466.

34. «Τὸ ὅμοιον διὰ τοῦ ὁμοίου γνωρίζεται» ἀπετέλει φιλοσοφικὸν ἀξίωμα τῶν Ἑλεατῶν καὶ τινῶν ἄλλων φιλοσόφων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Βλπ. σχετικῶς ἐν Β: Ἀ ν τ ω ν : ἄ δ ο υ, Ἐγχειρίδιον ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθῆναις 1900, σσ. 75 καὶ 85.

35. Ὑμνος XXXV, στ. 65-74. SC 174, σσ. 444-446.

ἡμῶν ἀπάντων προστάξει γεγονυῖαν!

φιλοσόφησον πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα,

Ἔπειτα ἴδε τὸν περιγίειον κόσμον,
τὰ μέσον τούτου παντοίων ζώων γένη,
τῶν πτηνῶν τε τὰς ποικίλας ὁράσεις,
ἅμα καὶ φωνὰς τῶν εὐτελῶν στρουθίων,
θαλάσσης πλάτη καὶ μεγέθη καὶ ὄρους
θαύμασον, ἐκπλάγηθι, φράσον συντόμως!
ὦ βάθος πλούτου καὶ γνώσεως τῆς θείας,
ὦ σοφίας σου, Θεέ μου πανοικτίρμον!
Δεῦρο καὶ συστάλθητι ἀπὸ τῶν ἔξω,
σύναξον τὸν νοῦν, σεαυτὸν κατανόει,
μᾶλλον δὲ τὰ σὰ καὶ σαυτὸν φιλοσόφει,
καὶ ὅσα βλέπεις, εὔροις ἐν ὀρωμένοις
ἕκαστον διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς σοι
ἢ τῆς κακίας ἐξεικονίζον πάθος,
ἴν' ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων
τὴν ἀκατανόητον Θεοῦ σοφίαν
.....καταμάθοις, ...³⁶.

Γνωρίζει καλῶς ὁ ἅγιος Συμεών, ὅτι καὶ μόνη ἡ θέα καὶ θεωρία τῶν κτισμάτων γενεᾶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἂν μὴ τι ἄλλο, τοῦλάχιστον τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ δέος καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συναισθημάτων τούτων εὐκόλως καὶ ἡ ἀπλῆ ἀκόμη ἐκπληξίς ἀποβαίνει ὕμνος καὶ μεγαλυνάριον τῆς θείας πανσοφίας. Οὕτως, ἐκ πρώτης ὄψεως, τίθεται ἐν ἐνεργείᾳ ὁ μηχανισμὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φέρει ἐγγὺς τὸ κτίσμα πρὸς τὸν κτίστην καὶ κάμνει ἔναρξιν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν διαλόγου. Ἄνυψούμενος δὲ ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς παχυλῆς ταύτης πραγματικότητος ὁ ἄνθρωπος, εὐθύς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνδοστρεφείας καὶ τῆς μελέτης τοῦ ἑαυτοῦ του. «Δεῦρο καὶ συστάλθητι ἀπὸ τῶν ἔξω...». Ἴδου ἡ πρώτη οὐσιαστικὴ αὐτοῦ ἐνεργεία, συστολὴ ἐκ τῶν ἔξω, ἐκ τῶν αἰσθητῶν, καὶ στροφή πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὑπὲρ αἰσθητά. «Ζήτησον Πνεῦμα, ἔξω γενοῦ τοῦ κόσμου»³⁷. «Σύναξον τὸν νοῦν, σεαυτὸν κατανόει, μᾶλλον δὲ τὰ σὰ καὶ σαυτὸν φιλοσόφει»: τοῦτο σημαίνει τὴν καθαρὰν θεωρίαν τῶν νηπτικῶν μοναχῶν. Τοῦτο ἄλλο τὸ «σύναξον τὸν νοῦν» ἔχει μεγάλην παράδοσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Σινᾶ, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Ἄθω. Ἡ συναγωγὴ τοῦ νοῦς

36. Ὑμνος XXI, στ. 371-399. SC 174, σσ. 159-160.

37. Ὑμνος XXI, στ. 138. SC 174, σ. 140.

μεταφέρει τὸ πεδῖον τῆς φιλοσοφίας ἐκ τῶν ἔξω καὶ ὄρατῶν πρὸς τὰ ἔσω καὶ νοητά. Ἡ ἐμφιλοσόφησις τοῦ μοναχοῦ ἐπὶ τῶν δύο τούτων καταστάσεων πρῶτον μὲν ἀποβαίνει δι' αὐτὸν διδασκαλία ἀρετῆς, δεύτερον δὲ γνῶσις καὶ κατάληψις «τῆς ἀκατανοήτου σοφίας τοῦ Θεοῦ». Ἡ κλιμαξ τὴν ὁποῖαν ἐν προκειμένῳ ἀνέρχεται ὁ νοῦς εἶναι τὰ μεγέθη καὶ τὰ κάλλη τῶν κτισμάτων. Ἐκεῖθεν δὲ ἐκκινῶν φθάνει κατόπιν εἰς «τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς αἰτίας, / ὅθεν παρήχθη καὶ γεγόνασιν τὰ πάντα. / Τοῦτο σύστασις τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, / τοῦτο τάξις πάντων τῶν νοουμένων...»³⁸. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς δεσποτείας τοῦ κτίστου ἐπὶ τῶν κτισμάτων, αὐξάνει τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὸ λογικὸν τοῦτο δημιούργημα τῆς δεσποτικῆς παλάμης, τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τῆς ἀγάπης, διαπορθμεύονται ἅπασαι αἱ δωρεαὶ καὶ χάριτες τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. Ἡ θύρα τῆς νοητῆς ἐπικοινωνίας ἤδη ἤνοιξε.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ μυστηρίου τῆς δημιουργίας ὁ ἱερός οὗτος πατήρ ἀποβαίνει ἐξ ἴσου ἀναλυτικὸς καὶ παραστατικὸς καὶ εἰς ἄλλους ὕμνους του.

*Τίς γὰρ τὸν κτίστην γινώσεται, γράφει, πρὶν ἢ τὴν κτίσιν ἴδοι,
ἐν λόγῳ οἷα λογικός, ἐν νοῦ νοερῶς δέ,
καὶ ἐν αἰσθήσει νοερᾷ νοερῶς κατοπτεύων,
— τίς δέ; Ὁ καθορῶν πνευματικῶς διὰ Πνεύματος Θείου
μυστικῶς ἐλλαμπόμενος, ὀδηγούμενος θ' ἄμα—,
πρὸς γνῶσιν τὴν τοῦ ποιητοῦ ἀμυδρῶς πως ἀνέλθοι;
Οὕτω γὰρ καθαιρόμενον τρανοτέρων τὴν γνῶσιν
λαβεῖν ἀξιωθήσεται, ὡς γραφῆ πᾶσα λέγει³⁹.*

Εἰς τοὺς στίχους τούτους παραλλήλως πρὸς τὴν νοερὰν ἐπικοινωνίαν — «ἐν αἰσθήσει νοερᾷ νοερῶς κατοπτεύων» — γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς ἐλλαμψείας τοῦ νοὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος καθαίρεται καὶ οὕτως ἀξιοῦται τρανοτέρας γνώσεως. Ὁ ρόλος οὗτος τοῦ Πνεύματος τονίζεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ ἁγίου Συμεών, διότι ἔχει μεγάλην σημασίαν ἐν προκειμένῳ ἢ ἄνωθεν χειραγωγία καὶ βοήθεια.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὅλη διαδικασία τῆς θεωρίας καὶ τῆς θεοπτίας τυγχάνει ὄντως δύσκολος, διὰ τοῦτο ὁ ἱερός Συμεών δὲν παραλείπει ἀλλαγῶν νὰ ὑπενθυμίση τὴν ἀνάγκην τοῦ μοναχοῦ νὰ ἔχη ὡς συνεργὸν ἐν προκειμένῳ καὶ τὴν πνευματικὴν χειραγωγίαν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους οὗτος ἀποκαλεῖ «σοφοὺς τὰ θεῖα», ἦτοι τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας. Τούτους, ἄλλωστε, ἠρώτα καὶ ὁ ἴδιος προκειμένου νὰ πληροφορηθῆ παρ' αὐτῶν, «ποῦ ποτε αὐτὸν κατεῖδον / ἢ ἐν ποίῳ τοῦτον τόπῳ, / εἶτε πῶς καὶ

38. Ὑμνος II, στ. 116 κ.ε. SC 156, σ. 184.

39. Ὑμνος XXXII, στ. 42-47, SC 174, σ. 404.

ποίῳ τρόπῳ»⁴⁰. Ἡ ἀναφορά του εἰς πρόσωπα μέτοχα τῆς θείας σοφίας δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὴν στάσιν του ἔναντι τῆς κοσμικῆς σοφίας.

Πέρα ὄλων τούτων τῶν προσόντων ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς νοητῆς ταύτης κλίμακος πρέπει κατὰ τὸν ἡμέτερον θεολόγον νὰ διαθέτῃ ἀκόμη καὶ προπαιδεῖαν νηπτικὴν καὶ ἐξάσκησιν μυστικὴν. Εἰς τὸν ὕπ ἀριθμ. 21 Ὑμνον του ἐρωτᾷ σχετικῶς:

*Εἰ δὲ οὐκ ἔγνωσ ὀφθαλμὸν ἀνοιγέντα
τῆς διανοίας τῆς σῆς καὶ φῶς ἰδόντα,
εἰ δὲκ ἰσθήθης γλυκύτητος τῆς θείας,
εἰ οὐκ ἐλάμφθης τῷ Πνεύματι τῷ Θείῳ,
εἰ οὐκ ἔκλαυσας δάκρυα ἀνωδύνως,
εἰ ἐκπλυθέντα τὸν νοῦν οὐκ ἐθεάσω,
εἰ καθάρθεισαν οὐκ ἔγνωσ σὴν καρδίαν
καὶ ἐκλάμψασαν φαιδράς ἀντανακλάσεις
καὶ ἀνεπίστως εὗρες Χριστὸν ἐντός σου
καὶ ἐξεπλάγης κάλλος ἰδὼν τὸ θεῖον
καὶ ἐπελάθου φύσεως ἀνθρωπίνης
ὄλον σεαυτὸν βλέπων ἡλλοιωμένον,
πῶς περὶ Θεοῦ λαλεῖν, εἰπέ, οὐ φρίττεις;⁴¹*

Ὁ Συμεὼν εἶναι δογματικὸς θεολόγος καὶ γράφει διὰ νὰ καταρτίσῃ θεολογικῶς τοὺς μοναχοὺς του καὶ παραλλήλως νὰ μύσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἀπόρητα τῆς νηπτικῆς ζωῆς. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖ εὐρέως καὶ τὰς προσωπικὰς του ἐμπειρίας. Γράφει λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἄρρητον αὐτοῦ εὐσπλαγχίαν ἀπεκαλύφθη καὶ εἰς αὐτόν· καὶ, «εἶδον καὶ ἔγνω ἀληθῶς Θεὸν τῶν πάντων εἶναι, / Θεὸν, ὃν οὐδεὶς τῶν ἐν τῷ κόσμῳ εἶδεν ἀνθρώπων / / διὸ καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν καρτιδῶν ἐγενόμην»⁴². Τὸ ὑπὲρ αἰσθησιν τοῦτο ἀναφέρεται ἀσφαλῶς εἰς τὸν τρόπον τῆς μετοχῆς καὶ κοινωνίας αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι εἶναι «φῶς τοῦ κόσμου»⁴³, διὰ τοῦτο οὗτος γίνεται καταληπτὸς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου «οὐχ ὡς αἰσθητῶς ὀρώμενος, ἀλλ' ὡς νοερῶς θεωρούμενος»⁴⁴. Τότε δὲ οἱ ὀρῶντες τὸν Θεὸν διὰ τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν «ἔξω γίνονται τῶν πάντων, / τοῖς ἀύλοις συναφθέντες / αἰσθητῶν ἀναισθητοῦσιν»⁴⁵.

40. Ὑμνος XXIX, στ. 108-110. SC 174, σ. 322.

41. Ὑμνος XXI, στ. 161-173. SC 174, σσ. 142-144. Βλπ. ἀκόμη καὶ Ὑμνος XXXI, στ. 99-102. SC 174, σ. 392.

42. Ὑμνος XXVIII, στ. 37-38 καὶ 41. SC 174, σ. 296.

43. Ἰωάν. 8,12.

44. Κατήχησις XXVIII, στ. 308 κ.έ. SC 113, σ. 152.

45. Ὑμνος XXIII, στ. 480 κ.έ. SC 174, σ. 220.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, κατὰ τὸν ἱερόν Συμεών, ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὅλην διαδικασίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ γεγονότος τούτου. "Ἄν ποτε, λέγει, δυνηθῆ ὄυτος νὰ κατανοήσῃ τὰ ἀκατανόητα φυσικὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τότε ἴσως καταστῆ ἱκανὸς νὰ ἀντιληφθῆ «τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ κτίστου, ἣν δείκνυται μεθ' ὧν περ ἐνωθῆ ψυχῶν ἀγίων»⁴⁶. "Ἄν καὶ τοῦτο θεωρεῖται μέγα, ἐν τούτοις διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξ Ἰσοῦ μεγάλην ἀξίαν ἔχει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι αὐτός μεσσην τῶν κτισμάτων / τὸν Θεὸν γινώσκει μόνος, / τούτῳ μόνῳ ὁ Θεὸς δὲ / κατὰ νοῦν ληπτῶς ἀλήπτως, / καθορᾶται ἀοράτως / καὶ κρατεῖται ἀκρατήτως⁴⁷. Τὰ ὀξύμωρα ταῦτα κατ' ἄνθρωπον (ληπτῶς-ἀλήπτως, ὁρᾶται — ἀοράτως, κρατεῖται-ἀκρατήτως), ἀκατανόητα διὰ τὴν φιλοσοφίαν, ἀποτελοῦν πραγματικότητα διὰ τὴν μυστικὴν θεολογίαν καὶ φανερόνουν τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου συντελεῖται ἡ μέθεξις εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν θέαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατάληψις τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ἐμπειρίαν, ἡ ὁποία ἐκφράζεται διὰ τῆς ξένης ἐκείνης καὶ καλῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ὁποίαν οὔτος περιγράφει ὡς ἐξῆς:

*Μεταλαμβάνω τοῦ φωτός, μετέχω καὶ τῆς δόξης,
καὶ λάμπει μου τὸ πρόσωπον ὡς καὶ τοῦ ποθητοῦ μου
καὶ ἅπαντα τὰ μέλη μου γίνονται φωτοφόρα.
Ὁραίων ὠραιότερος τότε ἀποτελοῦμαι,
πλουσιῶν πλουσιώτερος καὶ δυνατῶν ἀπάντων
ὑπάρχω δυνατώτερος καὶ βασιλέων μείζων
καὶ τιμιώτερος πολὺ τῶν ὀρωμένων πάντων,
οὐχὶ τῆς γῆς καὶ τῶν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ οὐρανοῦ δὲ
καὶ πάντων τῶν ἐν οὐρανῷ, τὸν πάντων ἔχων κτίστην⁴⁸.*

Οὕτω, καὶ διὰ τῶν στίχων του τούτων ὁ ἱερός οὔτος πατὴρ διδάσκει, ὅτι ἡ ἀκριβεστερά καὶ ἀσφαλεστερά ὁδὸς πρὸς θεογνωσίαν τυγχάνει ἢ διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας προσέγγισης τοῦ κτίστου τῶν ἀπάντων.

δ'. Ἐκ τῆς θεωρίας εἰς τὴν διὰ τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας κατάληψιν τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ τὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως ἡ μυστικὴ ἐμπειρία: ἡ προσπέλασις τοῦ ἀπροσίτου καὶ ἀοράτου, ἡ κατάληψις τοῦ ἀκαταλήπτου δημιουργοῦ. Ἡ ὑπὲρ αἴσθησις μάλιστα τῆς βεβαιότητος ταύτης γεννᾷ τὸν πόθον τῆς διὰ παντός

46. Ὑμνος XXIX, στ. 271-283. SC 174, σσ. 332-334.

47. Ὑμνος XXIII, στ. 74-79. SC 174, σ. 194. Ἐπίσης, Ὑμνος XXX, στ. 180-185. SC 174, σ. 352.

48. Ὑμνος XVI, στ. 31-39. SC 174, σ. 12.

αίχμαλωτίσεως καὶ κατακρατήσεώς του. Πλὴν καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῆ καὶ μὲ κάθε ἀνθρώπινον ἀγαθόν. Οὕτω, καὶ διὰ τοὺς πλέον ἐμπείρους τῶν νηπτικῶν μοναχῶν δύσκολον εἶναι οὐχὶ ἴσως τόσον τὸ κτήσασθαι τὰ ἀγαθὰ, ὅσον τὸ φυλάξαι αὐτά, κατὰ τὸ λόγιον τοῦτο τοῦ ρήτορος Δημοσθένους. Τὸ γεγονὸς ἀκριβῶς τοῦτο γεννᾷ τὴν ἀνάλογον ἀγωνίαν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ μοναχοῦ, τὴν ὁποίαν ὡς ἄριστα μεταφέρει ἐνταῦθα ὁ ἱερός Συμεὼν διὰ τῶν κάτωθι στίχων του: «Τίς μοι δώσει κατασχεῖν σε, / ὄν ἐντός μου περιφέρω;»⁴⁹.

Αἱ καταστάσεις τῆς ἐλλάμψεως καὶ τῆς μεθέξεως οὐδέποτε εἶναι σταθεραὶ καὶ μόνιμοι. Μεταβάλλονται ἐνίοτε μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς. Ὡς καταφθάνουν ἀστραπιαίως, οὕτω καὶ ἐξαφανίζονται. Ἡ νῆψις, ἡ διαρκῆς καὶ ἀδιάλειπτος δηλαδὴ ἐπαγρύπνησις καὶ προσοχὴ τοῦ νοός, ἀπαιτεῖ καὶ τὴν συνεχῆ ἐντασιν ὅλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ μοναχοῦ. Ἄν δὲ συμβῆ νὰ καθυστερήσῃ ἢ ἐπανεμφάνισις τῆς καταστάσεως ταύτης, τότε προξενεῖ εἰς τὸν νηπτικὸν ἄφατον ἀγωνίαν καὶ πόνον· γράφει σχετικῶς ὁ ἱερός πατήρ·

*Κατὰ τοῦτο τιτρώσκομαι τῇ ἀγάπῃ ἐκείνου·
καθ' ὅσον δ' οὐχ ὁρᾶται μοι, ἐκτῆκομαι τὰς φρένας,
τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου φλεγόμενος καὶ στένων.
Περιπατῶ καὶ καίομαι ζητῶν ὧδε κἀκεῖσε
καὶ οὐδαμοῦ τὸν ἐραστὴν εὐρίσκω τῆς ψυχῆς μου·
καὶ περιβλέπομαι συχνῶς, ἰδεῖν τὸν ποθητὸν μου,
κἀκεῖνος, ὡς ἀόρατος, οὐχ ὁρᾶται μοι ὄλος.
Ὅτε δὲ ἄρξομαι θρηνεῖν ὡς ἀπελπίσας, τότε
ὁρᾶται μοι καὶ βλέπει με, ὁ καθορῶν τὰ πάντα⁵⁰.*

Ἄλλοτε ὅμως δὲν φθάνει ὁ θρῆνος καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἀθυμία. ἀπαιτεῖται καὶ πάλιν ἐκκλησις θερμῆ·

*Τί τὸ πρόσωπόν σου κρύπτεις;
Τί χωρίζῃ μου, Θεέ μου,
ὅς οὐ θέλεις χωρισθῆναι
πώποτε τῶν σὲ φιλούντων;
Τί με φεύγεις, τί με καίεις,
τί με τέμνεις καὶ συντριβεις;
Οἶδας ὅτι ἀγαπῶ σε*

49. Ὑμνος XXXIII, στ. 15-16. SC 174, σ. 190.

50. Ὑμνος XVI, στ. 9-15. SC 174, σ. 10.

καὶ ἀπὸ ψυχῆς ζητῶ σε.
 Ἀποκάλυψον, ὡς εἶπας,
 καὶ ἐμφάνισον σαυτὸν μοι!⁵¹

Τοιοῦτοι θρηνοὶ καὶ «ἐκ βαθέων» φαίνεται ὅτι ἀνέβησαν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ποιητοῦ πολλοί.

Ἐξ ὧν τούτων, βεβαίως, καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐμπειρία τυγχάνει ἀτελῆς καὶ παροδική, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἱερός πατὴρ ὁμολογεῖ. «Ἀτελῆς ἢ τελειότης, / ἢ δ' ἀρχὴ γε πάλιν τέλος»⁵². Ἀλλά, «τοῦτο ἔργον, τοῦτο πρᾶξις / τοῖς πνευματικοῖς ὑπάρχει· ἄνω κάτω, κάτω ἄνω / ἄπαυστος αὐτοῖς ὁ δρόμος»⁵³. Μὲ ὅσον δὲ πόνον ἐξομολογεῖται τὴν ἀπώλειαν τῆς μακαρίας ταύτης καταστάσεως, μὲ ἄλλην τόσῃν ἐπίσης χαρὰν ἐξαναγγέλλει τὴν ἐπανεμφάνισίν της:

*Πάλιν ἐκλάμπει μοι τὸ φῶς, πάλιν τρανῶς ὁρᾶται,
 πάλιν ἀνοίγει οὐρανοῦς, πάλιν τέμνει τὴν νύκτα,
 πάλιν παράγει ἅπαντα, πάλιν ὁρᾶται μόνον,
 πάλιν ἀπάντων ἔξω με ποιεῖ τῶν ὀρωμένων,
 τῶν αἰσθητῶν ὡσαύτως δέ, βαβαί, ἀποχωρίζει⁵⁴.*

Ἡ ὅλη διαδικασία τῆς θεωρίας καὶ τῆς νήψεως σκοπὸν ἔχει τὴν θείαν ἔλλαμψιν τοῦ μοναχοῦ. «Ἐλλαμψις ὑπάρχει / τέλος τῶν ποθούντων πάντων, / καὶ ἀνάπαυσις ἀπάσης / θεωρίας φῶς τὸ θεῖον»⁵⁵. Τὸ φῶς δὲ τὸ ὁποῖον ἀπεργάζεται τὴν ἔλλαμψιν ταύτην δὲν εἶναι ἐκεῖνο τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης, ἢ τὸ τοῦ λύχνου, οὔτε πάλιν πρόκειται περὶ μεταφορᾶς ἢ ἀλληγορίας. Πηγαὶ τοῦ τοιοῦτου φωτὸς δὲν εἶναι οὔτε ἡ πίστις, οὔτε αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί, ἢ σοφία ἢ ἡ γνῶσις ἢ τι τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός. «Ὁ λαμφθεὶς τῷ θεῷ / Πνεύματι ψυχὴν εὐθέως / τοῦ φωτὸς ἐν μετουσίᾳ / γίνεται καὶ φῶς θεᾶται, φῶς Θεοῦ, Θεόν τε πάντως»⁵⁶. Ὁ ἱερός οὗτος πατὴρ πάσχων ὁ ἴδιος τὸν θεῖον φωτισμὸν καὶ αἰσθανόμενος τὰς ἐξ αὐτοῦ ἐπιδράσεις ἐντόνως, ἐπιχειρεῖ πολλάκις νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ νὰ τὴν περιγράψῃ»⁵⁷. Ἡ θεολογία τοῦ ἀπέβη θεολογία τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἐλλάμψεως καὶ ἀσφαλῶς εἰς τοῦτο ὀφείλει τὴν προσωνομίαν τοῦ Νέου Θεολόγου.

51. Ὑμνος ΙΙΙ, στ. 18-27. SC 196, σ. 214.

52. Ὑμνος XXIII, στ. 413-414. SC 174, σ. 214.

53. Αὐτόθι, στ. 401-403, σ. 214.

54. Ὑμνος XL, στ. 1-5. SC 174, σ. 484. Βλπ. καὶ XXV, στ. 10-11. SC 174, σ. 254.

55. Ὑμνος XXIII, στ. 417-420. SC 174, σ. 216.

56. Ὑμνος XXIX, στ. 201-204. SC 174, σ. 328. Βλπ. καὶ Ὑμνος XXI, στ. 14-21. SC 174, σ. 228.

57. Ὑμνος XLII, στ. 74-88. SC 196, σσ. 42-44.

Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐλλάμψεως εἶναι ἡ «καλὴ ἀλλοίωσις»⁵⁸, τὴν ὁποῖαν πάσχει ὅλος ὁ ἄνθρωπος. Καθ' ὅτι ὁ Θεὸς «οὐ μόνον καθορᾶται, οὐ μόνον θεωρεῖται, ἀλλὰ καὶ μεταδίδοται καὶ κατοικεῖ καὶ μένει»⁵⁹.

Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς ἀφάτου ταύτης κταστώσεως οὐδεμίαν ἄλλην χαρὰν ἢ ἱκανοποίησιν θέλει νὰ δοκιμάσῃ. Πάντα τὰ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ἐστερημένα πάσης ἀξίας. Διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τις τὴν πραγματικότητα ταύτην πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἀναγνώσῃ τοὺς κάτωθι στίχους τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 28 Ὑμνου του.

Ἐάσατε τῇ κέλλῃ με, παρακαλεῖ, μόνον ἐγκεκλεισμένον,
 ἄφετέ με μετὰ Θεοῦ τοῦ μόνου φιλανθρώπου,
 ἀπόστητε, μακρύνετε, ἐάσατέ με μόνον
 ἀποθανεῖν ἐνώπιον Θεοῦ τοῦ πλάσαντός με!
 Μηδεὶς τῇ θύρᾳ κρούσειε, μηδεὶς φωνὴν ἀφήσῃ,
 μηδεὶς ἐπισκεπάτω με τῶν συγγενῶν ἢ φίλων,
 μηδεὶς μου τὴν διάνοιαν ἐλκύσας ἀποσπάσῃ
 τῆς θεωρίας τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου δεσπότου,
 μηδεὶς με βρῶμα δώσειε, μὴ πόμα μοι κομίσῃ!
 Ἀρκέσει γάρ μοι τὸ θανεῖν ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ μου,
 Θεοῦ τοῦ ἐλεήμονος, Θεοῦ τοῦ φιλανθρώπου,
 τοῦ κατελθόντος ἐπὶ γῆς ἁμαρτωλοὺς καλέσαι
 καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν ζωὴν εἰσαγαγεῖν τὴν θείαν.
 Οὐ θέλω ἔτι κατιδεῖν τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου,
 οὐδὲ αὐτὸν τὸν ἥλιον, οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ·
 βλέπω γὰρ τὸν δεσπότην μου, βλέπω τὸν βασιλέα,
 βλέπω τὸν ὄντως ὄντα φῶς καὶ παντὸς φωτὸς κτίστην,
 βλέπω πηγὴν παντὸς καλοῦ, βλέπω αἰτίαν πάντων,
 βλέπω ἀρχὴν τὴν ἀναρχον, ἐξ ἧς παρήχθη πάντα,
 δι' ἧς ζωοῦνται καὶ τροφῆς ἅπαντα ἐμπιπλῶνται.

Πῶς οὖν αὐτὸν καταλιπὼν ἐξέλιθ' μου τῆς κέλλης;⁶⁰

Ποῖος δὲ πράγματι θὰ ἐτόλμα ποτὲ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν αἰσθητὴν ταύτην πραγματικότητα τοῦ πλήρους περισπασμῶν τούτου βίου;

Οὕτω, πέρα πάσης ἀμφιβολίας, τὸ ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς διαδρομῆς ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ ὑπὲρ αἰσθητὰ καὶ ὑπερβατικά, ἐκ τῶν κτι-

58. Ὑμνος LV, στ. 118. SC 196, σ. 262.

59. Ὑμνος XXVIII, στ. 60-61. SC 174, σ. 298. Ἐπίσης, XXXIX, στ. 56-58. SC 174, σ. 480.

60. Ὑμνος XXVIII, στ. 1-23. SC 174, σσ. 294-296.

σμάτων μέχρι του κτίστου είναι η μόνη ἀληθής θεογονασία και θεοπτία, την όποίαν δι' ἑλων τούτων προσπαθεῖ νά μᾶς κοινοποιήσῃ τὸ ὄντως δοχεῖον τοῦ Πνεύματος, ὁ ἅγιος Συμεών, και τήν όποίαν οὗτος ὀνομάζει ὡς τήν «ὄντως ἀληθῆ θεωρίαν»⁶¹.

Κλείοντες τήν παροῦσαν παράγραφον δὲν θὰ πρέπει νά λησμονῶμεν, ὅτι ὁ ἱερὸς οὗτος πατήρ γράφων ταῦτα ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς μοναχοὺς, οἱ όποιοὶ ἔχουν ὡς διαρκές ἔργον αὐτῶν τήν ἄνοδον εἰς τήν τιοιαύτην θεωρίαν και θεοπτίαν. Ὑπάρχουν και ἄλλοι τρόποι θεολογίας και ἀνόδου εἰς τήν σφαῖραν τῆς θεοπτίας. Ἐνταῦθα παρεθέσαμεν μόνον τὰ περι τῆς νοητῆς κλιμακος, τήν όποίαν ἐφαπτοῖ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἡ κτιστὴ αὐτῆ δημιουργία και πῶς αἱ διάφοροι βαθμίδες αὐτῆς βοηθοῦν εἰς τήν πνευματικὴν ἄνοδον τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἱερὸς Συμεών ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων τονίζει ἀκόμη και τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος και τὸ ἀσύλληπτον τοῦ κατορθώματος, μολοντί ἡ ἀπλή θέα τῆς φύσεως — ἂν δὲν γίνῃ σοβαρὰ παρατήρησις και φιλοσόφησις— οὐδὲν ἔχει νά μᾶς προσφέρῃ τὰς περισσοτέρας φοράς. Ὁ μοναχός, ὅμως, ὁ όποῖος μεταβάλλει διὰ τῆς ἀρετῆς τήν ἑαυτοῦ κέλλαν εἰς οὐρανόν, δύναται νά ἔχῃ ἐν αὐτῇ ἔνθρονον τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς, «και σύνεστιν αἰ φωτὶ ἀδύτα»⁶². Τότε «οὐκ ἔστι μόνος ὁ Θεῶ ἐνωθεῖς, κἂν μονάζῃ / κἂν ἐν ἐρήμῳ κάθηται, κἂν ἐν σπηλαίῳ ἔστιν»⁶³. Τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην ἀπευθύνει οὗτος οὐχὶ ἀορίστως ἀλλὰ συγκεκριμένως πλέον, πρὸς τοὺς μοναχοὺς, οἱ όποιοὶ συνιστοῦν τὸ νέον εἶδος τῶν μοναχῶν και τὸν καθ' αὐτὸ Βυζαντινὸν μοναχισμόν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ κατωτέρω στίχοι τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 27 Ὑμνου του μᾶς παρέχουν περισσοτέρας ἐξηγήσεις, παρουσιάζοντες τήν μοναχικὴν των ταυτότητα, φιλοσοφίαν και ζωὴν.

*Ὅδοι γὰρ ὄντως μοναχοί, γράφει, και μονάζοντες μόνοι,
οἱ μετὰ μόνου τοῦ Θεοῦ και ἐν Θεῶ δὲ μόνοι,
γυμνοὶ και ἐνθυμῆσεων και λογισμῶν παντοίων,
μόνον ὀρῶντες τὸν Θεὸν ἐν νοῖ ἀνενοίῳ,
ἐμπεπηγμένῳ ἐν φωτί, ὡσπερ ἐν τοίχῳ βέλος,
ἢ ὡς ἀστὴρ ἐν οὐρανῷ, ἢ πῶς εἰπεῖν οὐκ ἔχω.
Ὅπως ὡς ἄλλον φωτεινὸν νυμφῶνα κατοικοῦσι
τάς κέλλας και ἐν οὐρανῷ νομίζουσι διάγειν*

61. «Εἰ οὖν τῷ κτίσματι Θεὸς ὁ κτίσας συγκατέλθη και ἐνωθῆ και γένηται ὡς ὁ κτίστης τὸ κτίσμα, αἰσθησιν ὄντως λάβοιεν ἀληθοῦς θεωρίας, ὅτι τῷ κτίστῃ τὸ κτιστὸν ἀπορρήτως ἠνώθη» (Ὑμνος XXXIV, στ. 24-29. SC 174, σ. 428).

62. Ὑμνος XXVII, στ. 39-48. SC 174, σ. 282.

63. Ἐνθ' ἀνωτ., στ. 22-23, σ. 280.

..... (καί)
 ἐν φωτὶ διάγουσι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος,
 ᾧ κατοικοῦσιν ἄγγελοι.....⁶⁴.

Οἱ στίχοι οὗτοι ἀπεικονίζουν τὴν μοναχικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἐμφανίζηται ἀπὸ τοῦ ἡ' καὶ θ' αἰῶνος, καὶ νὰ συνιστᾷ τὸν λεγόμενον Βυζαντινὸν μοναχισμόν. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Συμεῶν ἀπολήγουν αἱ τελευταῖαι ἀπηχῆσεις τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ μοναχισμοῦ, ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἐγνώρισαν ἡ Νιτρία καὶ ἡ Ἐθιοπία, τὸ Σινᾶ καὶ ἡ Παλαιστίνη. Γενικῶς, ἐπικρατεῖ βεβαίως ἡ ἀντίληψις, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην παρατηρεῖται παρακμὴ τοῦ μοναχισμοῦ. Μᾶλλον ὅμως οὗτος διέρχεται ὀργανικὸν «μεταβολισμόν» καὶ ἐξέλιξιν, διὰ τῆς ὁποίας περνᾷ εἰς μίαν ἄλλην περίοδον ζωῆς, τοῦ καθαρῶς Βυζαντινοῦ μοναχισμοῦ. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης κάμνει τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ μοναχισμὸς τοῦ κοινωνικοῦ κοινοβίου, τύπου Μ. Βασιλείου. Αἱ νέαι συνθῆκαι ἐπιφέρουν ραγδαίαν μεταβολήν. Ἐμφανίζονται αἱ Λαῦραι καὶ τὰ τεράστια μοναστηριακὰ συγκροτήματα, διοικούμενα διὰ νέων κανονισμῶν, τῶν κτητορικῶν διαθηκῶν καὶ τῶν μοναστηριακῶν τυπικῶν. Αἱ περισσώτεραι τῶν μονῶν τούτων εἶναι βασιλικαί, εἴτε ὡς κτητορικαί, εἴτε ὡς ἀπολαμβάνουσαι τῆς εὐνοίας αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἰσλάμ ἐν Αἰγύπτῳ, Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ, ἀρχεται ἡ συρρίκνωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ κίνδυνος οὗτος τοῦ νέου ἐχθροῦ εὐνοεῖ τὴν καθίδρυσιν μονῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα (Λάτρος, Πάτριος, Χίος, Ἁγίον Ὄρος, Μετέωρα, Ὁσίος Λουκάς κ.ἄ.). Αἱ μοναὶ αὗται, μὲ τὴν ἐξωτερικῶς φρουριακὴν τὴν ἐμφάνισιν, ἐσωτερικῶς, μοιλονότι ζοῦν καὶ διοικοῦνται ὡς κοινόβια, παρουσιάζουν ἔντονον ἀσκητικὴν καὶ νηπτικὴν γραμμὴν. Ἡ πορεία των στοχεύει πρὸς τὸν ἡσυχασμόν, ὁ ὁποῖος διήλθεν ἔντονον φάσιν κινδύνου ἐπὶ τῶν χρόνων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας θὰ κληρονομήσῃ αὐτὸν κυρίως τὸν μοναχισμόν, ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν θὰ ἀπολέσῃ τὰ γνωρίσματά του ταῦτα καὶ θὰ ἀποβῆ ἀνάμνησις καὶ ἱστορία.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἐξετέθησαν μὲ συντομίαν τὰ κοσμολογικὰ δεδομένα τῶν ἔργων τοῦ Νέου τούτου θεολόγου καὶ παρουσιάσθη ὁ ρόλος αὐτῶν ἐν τῇ καθόλου θεολογίᾳ του. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου διεπιστώθη ὁ διάφορος τρόπος τῆς χρήσεώς των ἐν τῷ ἔργῳ τῆς θεολογίας, ὁ ὁποῖος συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ἐπιστημονικῶν καὶ λογικῶν ἀποδείξεων τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ὡς συνηθίζει νὰ πράττῃ ἡ σύγχρονος Συστηματικὴ λεγομένη Θεολογία, ἀλλ' εἰς αὐξήσιν πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δημιουργίαν προϋποθέσεων τῆς ἀληθοῦς θεογονώσεως καὶ ζωῆς.

64. Ἐνθ' ἀνωτ., στ. 76-87, σ. 284.

Παραλλήλως, πρόθεσις μας ἦτο νὰ ὑπογραμμισθῆ ἰδιαζόντως ἡ ἀληθῆς ὁδὸς καὶ ἡ ἀκριβεστέρα μέθοδος, ἡ πατερική, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεολογία περισσότερον εἶναι ἔργον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὡς τοιαύτη, μετὰ τὸν εἰσαγωγικὸν τῆς ρόλον, τὴν θεωρητικὴν δηλαδὴ περὶ Θεοῦ πληροφόρησιν τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ ἀνευρίσκη τὴν ἀληθῆ ὁδὸν τῆς θεογνωσίας διὰ τῶν πνευματικῶν ἐμπειριῶν καὶ ἐσωτερικῶν βιωμάτων, καλλιεργοῦσα τὴν κατὰ Θεὸν τελείωσιν καὶ σωτηρίαν. Χωρὶς αὕτη νὰ ἀπεκδυθῆ τὸ τῆς ἐπιστήμης τριβάνιον, πρέπει νὰ ἐμπλουτισθῆ διὰ τῶν τοιούτων ἐμπειριῶν, ἀναβαπτίζομένη εἰς τὰ πνευματικὰ νάματα τῆς πατερικῆς θεολογίας, εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν σοφίαν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους τὸ καύχημα τοῦτο τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων ὀνομάζει «σοφοὺς τὰ θεῖα». Οὕτω θὰ ἀποκτήσῃ πατερικὴν διαφάνειαν καὶ ἀγωγιμότητα πρὸς οἰκοδομὴν καὶ αὐξήσιν τοῦ πληρώματος, καθισταμένη καὶ πάλιν οἰκεία τῇ ἐκκλησίᾳ.

Ἡ παράθεσις χωρίων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἦτο ὁμολογουμένως ἐκτενής, ἀλλ' ἐκρίθη ἀπαραίτητος, προκειμένου νὰ λάβῃ τις πληρεστέραν γεῦσιν τῆς θεολογίας αὐτοῦ. Γενικῶς, τὰ κείμενα τοῦ ἱεροῦ Συμεῶν αἰχμαλωτίζουν τὸν νοῦν καὶ πυρακτώνουν τὴν καρδίαν, ὡς τὸ πῦρ τὸν σίδηρον, καὶ μεθύουν τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὴν γλυκύτητά των. Ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἀρκετὰ δύσκολος ἡ ἐπιλογή ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδον εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην περισσοτέραν συντομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἐξ αὐτῶν. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἀποσπασμάτων προέρχονται ἐκ τῶν Ὑμνων του, διὰ τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, ἡ μυστικὴ αὕτη ἀηδῶν τῆς θεολογίας μετὰ ἀσυνήθη ποιητικὴν ἔκφρασιν καὶ βαθὺν λυρισμὸν ψάλλει τοὺς ἀσκητικούς πρὸς Θεὸν καὶ θεῖους ἔρωτάς του. Διὰ τῆς πλουσίας ὄντως χρήσεως τῶν κοσμολογικῶν στοιχείων εἰς τὰ ἔργα του προσπαθεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν βαθυτέραν σχέσιν, ἡ ὁποία ὑφίσταται μετὰ τῆς θεολογίας γενικῶς καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ὅτι ὁ συνδυασμὸς ἀμφοτέρων ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατὰ Θεὸν τελείωσιν καὶ θεογνωσίαν. Ὡς νηπτικὸς θεολόγος ὑπογραμμίζει ἰδιαιτέρως, ὅτι εἰς τὴν τελειότητα ταύτην ἀνάγει τὸν νοῦν καὶ καθιστᾷ τοῦτον δεκτικὸν τοῦ θείου φωτός, διανοίγουσα ἅμα καὶ τὰς πύλας τῆς καρδίας εἰς τὴν θεῖαν μέθεξιν, ἢ διὰ τῆς νήψεως καὶ τῶν βαθυτέρων πνευματικῶν βιωμάτων καλλιεργομένη καὶ εὐδοκιμοῦσα θεῖα ζωή.